

13.12.2022

Група 26

Фізика і астрономія

Урок №33-34

Тема уроку: Робота та потужність електричного струму. Безпека під час роботи з електричними пристроями

Мета уроку:

навчальна – ознайомити учнів з роботою й потужністю електричного струму; з'ясувати характер залежності між енергією, що виділяється на ділянці кола, електричним струмом та опором цієї ділянки кола, розширити й поглибити знання учнів характеристиками електричного струму;

розвивальна – розвивати уяву, творчі здібності учнів, вдосконалювати вміння застосовувати набуті знання на практиці;

виховна – виховувати почуття відповідальності, взаємодопомоги, вміння виступати перед аудиторією.

Матеріал уроку

Робота електричного струму — це фізична величина, що характеризує перетворення електричної енергії струму в інші її види. Робота електричного струму на ділянці кола дорівнює добутку напруги на кінцях цієї ділянки, сили струму і часу, протягом якого виконувалась робота.

Одиниця роботи електричного струму в СІ - джоуль (Дж); $1 \text{ Дж} = 1 \text{ В} \cdot \text{А} \cdot \text{с}$ . .

$$A = UIt$$

В електротехніці використовують позасистемну одиницю роботи струму - **кіловатгодину** (кВт·год); $1 \text{ кВт} \cdot \text{год} = 3,6 \cdot 10^6 \text{ Дж}$.

Лічильник електричної енергії (електролічильник) – прилад для прямого вимірювання роботи струму

Закон Джоуля – Ленца

Якщо на ділянці кола, в якій тече струм, не виконується механічна робота й не відбуваються хімічні реакції, то робота електричного струму приводить тільки до нагрівання провідника.

Нагрітий провідник шляхом теплопередачі віддає отриману енергію на- вколишнім тілам.

Отже, в цьому випадку згідно із за- коном збереження енергії кількість виділеної теплоти Q дорівнюватиме роботі A струму: $Q=A$. Оскільки $A=UIt$, $U=IR$, ма- ємо: $Q = I^2Rt$.

Остання формула є математичним записом закону, який незалежно один від одного дослідним шляхом встановили англійській фізик Джеймс Прескотт Джоуль (1818-1889) і російський фізик Емілій Християнович Ленц (Генріх Ленц) (1804-1865). Згодом зазначений закон отримав назву закон **Джоуля – Ленца**.

Закон Джоуля - Ленца – кількість теплоти Q , яка виділяється в провіднику зі струмом, прямо пропорційна квадрату сили струму I , опору R провідника та часу t проходження струму:

$$Q = I^2 R t$$

Слід зазначити, що зараз математичний вираз закону Джоуля - Ленца ми одержали для окремого випадку, але дослідження довели, що кількість теплоти, яка виділяється в процесі проходження струму в ділянці кола, завжди можна обчислити за формулою $Q = I^2 R t$. А от іншими модифікаціями цієї формули - $Q = \frac{U^2 t}{R}$ і $Q = U I t$ можна користуватися тільки в тому випадку, коли вся електрична енергія витрачається на нагрівання.

Потужність електричного струму

Потужність електричного струму P - фізична величина, яка характеризує швидкість виконання струмом роботи та дорівнює відношенню роботи A струму до часу t , за який цю роботу виконано: $P = \frac{A}{t}$

Ураховуючи, що $A = U I t$:

$$P = U I$$

де U - напруга на ділянці кола, на якій визначається потужність; I - сила струму в ділянці. .

Нагадаємо, що одиниця потужності в СІ - **ват**; 1 Вт = 1 Дж .

Із с формули для розрахунку потужності електричного струму випливає: **I Вт = 1 В·А.**

Для вимірювання потужності струму існують спеціальні прилади - ватметри

Рис. 2. Види ватметрів

Якщо коло складається з кількох споживачів, то, розраховуючи їхню фактичну Потужність, слід пам'ятати: за будь-якого з'єднання споживачів загальна потужність струму в усьому кола дорівнює сумі потужностей окремих споживачів.

Максимальна потужність споживається зовнішнім навантаженням у випадку, коли $R = r$, тобто коли опір R зовнішнього навантаження дорівнює внутрішньому опору r джерела струму.

Коефіцієнт корисної дії джерела струму

Коефіцієнт корисної дії (ККД) η джерела струму визначається: як відношення потужності $P_{\text{кор}}$, яку споживає зовнішня частина кола (корисна потужність), до повної потужності, яку розвиває джерело струму:

$$\eta = \frac{P_{\text{кор}}}{P} \cdot 100\%$$

Після підставлення $P_{\text{кор}} = UI$, $P = \mathcal{E}I$:

$$\eta = \frac{U}{\mathcal{E}} \cdot 100\%$$

де U - напруга на зовнішньому колі; $\mathcal{E}$ - ЕРС джерела струму.

Отримана формула справджується: за будь-якого споживача електричного струму.

Якщо ж у зовнішній частині кола вся енергія джерела перетворюється: тільки на внутрішню енергію провідників, то, замінивши: $U = IR$ і $\mathcal{E} = I(R + r)$, де R і r - опір зовнішньої частини кола та опір джерела струму відповідно, I - сила струму в колі, - отримаємо:

$$\eta = \frac{R}{R + r}$$

Розділивши чисельник і знаменник останньої формули на R , маємо:

$$\eta = \frac{1}{1 + \frac{r}{R}}$$

Графік залежності $\eta(R)$ при $r = \text{const}$ наведено на рис. 3.

Для збільшення ККД джерела необхідно по можливості зменшити його внутрішній опір.

У випадку короткого замикання $R \rightarrow 0$, $\eta \rightarrow 0$ тобто вся потужність споживається: всередині джерела струму. Це може призвести не тільки до перегріву внутрішніх частин джерела та виходу його з ладу, але й до пожежі. Саме тому короткі замикання: є недопустимими.

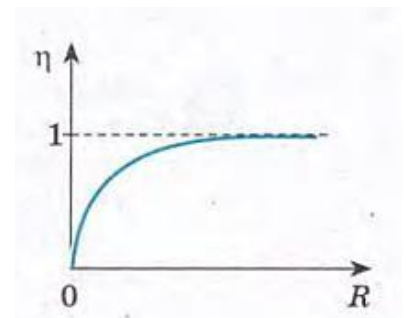

Рис. 3. Графік $\eta(R)$ залежності ККД джерела струму від опору зовнішньої частини кола, $r = \text{const}$

Безпека під час роботи з електричними пристроями

Щоб уникнути багатьох неприємностей, тобі достатньо завжди пам'ятати та дотримуватись правил поведінки з електричними приладами:

1. Електронагрівальні прилади, такі як електрочайник, електросамовар, електропраска, електрокамін та інші, потрібно включати в електромережу справними.

2. Якщо ти дивишся телевізор, а екран погас або почав миготіти, ні в якому разі не можна по ньому стукати. Він може загорітися або навіть вибухнути. Його треба негайно вимкнути.

3. Якщо щось потрапило до телевізора, радіоприймача та інших електроприладів, які працюють, треба в першу чергу їх вимкнути. Ні в якому разі не можна лізти туди олівцем чи іншим предметом, коли електроприлад увімкнений.

4. Переважна кількість побутових електроприладів є переносними, і при цьому часто виникає пошкодження їх ізоляції. Також буває, що електричний дріт обірвався чи оголився. У таких випадках ні в якому разі не торкайся оголених місць, бо це може призвести до травми.

5. Не залишайте без нагляду увімкненими в розетку електроприлади.

6. Забороняється тягнути за електричний шнур руками, тому що він може обірватися і вразити електричним струмом.

7. Не можна заповнювати водою ввімкнені в електромережу чайники, кавоварки, каструлі.

8. Не торкайся мокрими руками та не витирай вологою ганчіркою електричні кабелі, штепсельні розетки, вимикачі, інші електроприлади, ввімкнені в електромережу.

9. Не можна підвішувати речі на кабелі.

11. Коли ідеш з дому – всі електроприлади мають бути вимкнені.

12. Використання електричних приладів не за призначенням або невміле користування ними, може призвести до пожежі!

Домашнє завдання

Написати конспект у зошит. Опрацювати додатково параграф №6.

Зворотній зв'язок

E-mail vitasergiivna1992@gmail.com

!!!! у повідомленні з д/з не забуваєм вказувати прізвище, групу і дату уроку.